

ZNANSTVENI ODGOVORI NA MNOGOSTRUKOST DRUŠTVENE ZBILJE

Identitetska i kulturna raznolikost BiH i europske perspektive jednoga podijeljenog društva, zbornik radova, IVICA ŠARAC (gl. ur.), Filozofski fakultet Sveučilišta u Mostaru - Synopsis - Zaklada Konrad Adenauer, Mostar, 2015., 547 str.

Radovi objavljeni u zborniku *Identitetska i kulturna raznolikost BiH i europske perspektive jednoga podijeljenog društva* nastali su kao rezultat znanstvene konferencije *Identiteti – kulture – jezici* koja je održana 4. i 5. lipnja 2014. u organizaciji Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Mostaru. Podijeljeni su u četiri skupine: *Identiteti i kulture, Država i politika, Jezik i mediji i Mostariensia*.

Zbornik sadrži 27 znanstvenih i stručnih priloga, a počinje člankom Mladena Ančića, ne bez razloga, naslovljenim „Kako živjeti vlastiti identitet u podijeljenom društvu i disfunkcionalnoj državi“. Odgovor na to pitanje zapravo bi predstavljao svojevrsnu formulu za rješenje današnjih političkih i identitetskih prijepora u Bosni i Hercegovini. Ančić uvodi čitatelje u početke ozbiljne znanstvene rasprave o poslijedaytonskoj Bosni i Hercegovini kao „podijeljenom društvu i nestabilnoj državi“, a u skladu s tim spominje nužnost uvođenja pojma i sadržaja konsocijacijske demokracije u politički prostor. Ti su pokušaji ostali, kako Ančić piše, „bura u čaši vode“ što on objašnjava na sljedeći način: „Za onoga tko nešto zna o BiH, o Jugoslaviji (poglavito onoj socijalističkoj) čije naslijeđe ona predstavlja, i o tome kako ovdje stoji i što znači znanost koja se bavi čovjekom i društvom, to nije bilo nikakvo iznenađenje. Znanost koja se bavi tim i takvim pitanjima nije ovdje nikada bila, a nije ni danas na cijeni, što ima svoje duboke, ali i vrlo racionalne razloge. U doba socijalizma ta je znanost imala precizno određenu i jednostavno sročenu misiju – ona je morala opravdati postojeći politički sustav i dokazati da je on bio jedini mogući ishod ukupne povijesti; rezultat djelovanja znanstvenika bio je unaprijed poznat pa ta i takva istraživanja nitko nije shvaćao previše ozbiljno niti ih cijenio.“

Citirano Ančićevo objašnjenje nedostatka ozbiljnoga znanstvenog angažmana na ovoj, i po mome mišljenju, jako važnoj temi, dopunio bih još jednim citatom koji se, istina, ne nalazi u ovome zborniku, ali bi mogao biti jako koristan za razumijevanje uloge intelektualca u našem današnjem društvu, jer daje još širi okvir za razumijevanje uloge i položaja znanosti i znanstvenika unutar totalitarnih, a i autoritativnih režima. Naime, Hannah Arendt u svojoj knjizi *Totalitarizam* (1996: 76 – 77) piše o inzistiranju totalitarne propagande na „znanstvenosti“ kao nadomjestku za moć. Arendt zaključuje: „Kada osvoje vlast, totalitarni pokreti prestaju biti opsjednuti ‘znanstvenim’ dokazima. Nacisti su otpravili čak i znanstvenike koji su im bili voljni služiti, a boljševici koriste ugled svojih znanstvenika u posve neznanstvene svrhe i prisiljavaju ih na uloge šarlatana.“

To je, na žalost, naša stvarnost, a u njoj brojni ljudi, koji su formalno članovi znanstvene zajednice, igraju uloge šarlatana te umjesto da se uključe u rasprave o važnima društvenim pitanjem, oni ih ignoriraju, jednako kao što najčešće ignoriraju i stvarnost samu ugađajući komunističkim, socijalističkim ili nacionalističkim utopijama. Jer kako drukčije nazvati one koji se silno trude kako bi „dokazali“ da u BiH ne postoji hrvatski jezik, ili ako i postoji, onda da barem nema potrebe za uspostavljanjem televizijskoga kanala na hrvatskome jeziku, odnosno da se to suprotstavlja bošnjačkim nacionalnim interesima. Ančić ispravno zaključuje kako se tu radi o pokušaju dominacije i onemogućavanju Hrvatima u BiH da budu ono što oni jesu i što žele biti. A negiranje prava na identitet pojedinca kao člana šire društvene zajednice nije ništa drugo nego kršenje elementarnih ljudskih prava. To je ono što BiH čini disfunkcionalnom državom, a društvo podijeljenim do te mjere da više ne možemo ni govoriti o društvu, nego o društvima.

Upravo o tome piše Ivan Lovrenović u članku „Kulturni identitet Bosne i Hercegovine“ kada analizira i uspoređuje spletenost i istovremenost jedne zajedničke i triju posebnih tradicija. Lovrenović zaključuje kako BiH treba društveni i politički okvir u kojemu bi svi elementi strukture mogli na nekonfliktan način doći do izražaja. O „Nevolji s identitetom“ u istoimenome članku piše i Jela Sabljčić-Vujica, a Vlaho

---

Kovačević bavi se odnosom između religijskoga i nacionalnoga u članku „Kulturno-identitetske odrednice bosanskohercegovačkog društva“.

Ivica Šarac autor je članka „Uloga franjevacu u oblikovanju identiteta zapadnohercegovačkih Hrvata“. Šarac piše o zapadnoj Hercegovini kao pojmu koji već odavno nema samo zemljopisno nego i političko-ideološko te sociopsihološko značenje te o čvrstoj vezi toga prostora, pa i pojma, s franjevcima odnosno s Hercegovačkom franjevačkom provincijom. On studiozno analizira i opisuje proces nacionalnoga konstituiranja, od vremena ilirizma pa sve do dovršetka toga procesa, koji povezuje sa smrću hrvatskoga narodnog tribuna Stjepana Radića.

Drugi dio zbornika nazvan *Država i politika* započinje člankom koji potpisuju Ivica Musić, Mate Buntić i Mate Pervan, a koji su nazvali „Zašto bi filozofi trebali biti upravitelji države“. Autori počinju s Platonovom *Državom* kojoj suprotstavljaju Karla Poppera i njegovo „Otvoreno društvo“. Nakon Platona i Poppera dolazi Ugo Vlaisavljević s člankom „Etnopolitika u doba njezina *građanskoga prevladavanja* (Zašto rješavanje hrvatskoga pitanja ugrožava opstanak Bosne i Hercegovine?)“. Pozornost koju je prof. Vlaisavljević izazvao još prilikom predstavljanja ovoga članka na skupu prije godinu dana nije splasnula ni do danas. Već od prve rečenice koja glasi: „Ako postoji još neko uistinu nacionalno pitanje u poslijedaytonskoj Bosni i Hercegovini, onda je to hrvatsko pitanje“, Vlaisavljević gradi teorijsku konstrukciju ogromne vrijednosti, ali i čvrstoće, tako da joj polemička đulad onih koji bi je eventualno htjeli srušiti ili dovesti u pitanje, ni na koji način ne mogu nauditi. Neke teze koje je Vlaisavljević postavio u ovome članku funkcioniraju kao gotovo potpune istine kojima se nema što dodati, ostaje samo čuđenje kako se nitko prije nije toga sjetio i zaključak da je čitava bosanskohercegovačka drama zapravo banalna i jednostavna. Nakon citirane konstatacije o „hrvatskome pitanju“ Vlaisavljević piše i sljedeće: „Umjesto konvergirajućih vektora integracije etničkih grupa u jedno jedinstveno ‘civilno društvo’ dobili smo divergirajuće vektore koji čuvaju jednu hibridnu društvenu cjelinu, multietnički grozd, u stanju ni integracije ni dezintegracije. Moglo bi se reći da poslijeratni mir u Bosni i Hercegovini dugujemo prešućenome paktu Bošnjaka i Srba, paktu koji podupire ono što

---

je najveća snaga u poštivanju svakoga pakta u doba etničkoga konflikta: to nije nikakva ukupna „narodna volja“ opredijeljena za miroljubivo rješavanje konflikta (a pogotovo ne „građanska sloga“), nego će prije biti da je to izvjestan balans nacionalističkih težnji dvaju naroda.“

Pišući o Hrvatima u BiH kao „dvostrukoj manjini“, i na razini države i na razini entiteta, Vlasisavljević navodi: „Iz bošnjačke etnopolitičke perspektive Bosna i Hercegovina kao nacionalna država Bošnjaka nalazi se pod sjenom nepoželjna satelita, Republike Srpske kao ‘surogat-države’.“ A iz srpske etnoperspektive to je Republika Srpska koja se nalazi pod sjenom Bosne i Hercegovine kao „surogat-države“ Bošnjaka. S one strane bošnjačkoga i srpskoga nacionalnog pitanja – dva pitanja koja se pokazuju kao riješena, ali ne posve, u ambigvitetnu statusu ni riješenih ni neriješenih pitanja, no zasigurno dovoljno riješenih da nisu goruća, da su njihova vezivanja za određene državne konstrukcije dopustila „hlađenje“ njihovih odgovarajućih etnopolitika – ukazuje se hrvatsko nacionalno pitanje. To je pitanje za koje se može reći da je ostalo neriješeno i nakon dva desetljeća od početka gradnje demokratske i multietničke Bosne i Hercegovine. Vlasisavljević piše i o etnopolitičkome zahtjevu za teritorijalizacijom te građanskopoličkome zahtjevu za deterritorijalizacijom, o entitetima i županijama te zaključuje da se u BiH sa svime može računati, osim da će etnopolitike same od sebe sići s političke scene, da će ih otjerati neka „građanska“, „antinacionalna“ politika ili da će ih nadomjestiti neka zajednička politika (međuetničkoga bratstva).

Sljedeći članak nosi naslov „Mit o europeizaciji Bosne i Hercegovine“, a autor je Dražen Barbarić koji je također svojim izlaganjem na prošlogodišnjemu skupu privukao zasluženu pozornost. Siguran sam da i njegov članak zaslužuje pozornost i čitanje, čemu će svakako pridonijeti autorova analitičnost, sjajan stil i čvrsta argumentacija. Članak Mile Lasića naslovljen je „U potrazi za nadilaženjem *zamrznuta konflikta* u Bosni i Hercegovini“. Autor inzistira na odustajanju od „stare paradigme“ (politika bez načela, pravno-političkoga ili pak gologa nasilja, negiranja identiteta i sl.) te na prihvaćanju nove paradigme (promjena u mentalitetu i mišljenju, kultura nenasilja, priznanja i poštivanja svih identiteta, poštivanje ljudskih individualnih i kolektivnih ljudskih

---

prava). Tek bi promjena paradigme otvorila mogućnost pronalaženja modela integracije i opstanka Bosne i Hercegovine – „međunarodno priznate i unutarne nepriznate zemlje“. Milan Vego autor je teksta „Fenomen nepostojanja dijaloga u multietničkoj Bosni i Hercegovini“ u kojemu zagovara dijalog i rješenje nacionalnih pitanja kao uvjet održivosti BiH. Gordana Iličić napisala je članak „Različit pristup nacionalnom fenomenu i problem ravnopravnosti: preprjeka učinkovitu funkcioniranju političkog sustava – slučaj Bosne i Hercegovine“. Autorica započinje tvrdnjom kako su dva ključna uzroka konstantne političke krize u poslijedaytonskoj BiH nefunkcioniranje političkih institucija i nedostatak ravnopravnosti koja je zanemarena u korist učinkovitosti zbog čega su obje dovedene u pitanje, a završava zaključkom o potrebi priznanja i afirmacije postojećih identiteta uz odustajanje od prisilne uspostave unitarnoga modela države. Damirka Mihaljević napisala je članak pod naslovom „Demokratizacija Bosne i Hercegovine – problem izgradnje političkog identiteta“, a Irena Musa članak „Okovi demokracije u Bosni i Hercegovini“.

Treće poglavlje zbornika naslovljeno je *Jezik i mediji*, a počinje člankom Katice Krešić „Hrvatska jezična praksa u BiH“. Autorica analizira stanje i položaj hrvatskoga jezika u BiH u poratnome razdoblju što potkrjepljuje anketom provedenom među studentima na Filozofskome fakultetu u Mostaru. Zoran Tomić, Ilija Musa i Marijan Primorac autori su članka naslovljenoga „Podijeljeni medijski sustavi (analiza *mainstream* medija u Bosni i Hercegovini)“ u kojem analiziraju nastanak triju, na nacionalnoj osnovi utemeljenih, medijskih sustava što je posljedica podijeljenosti bosanskohercegovačkoga društva. Svakako je originalna i točna tvrdnja autora prema kojoj RTV sustav u BiH čine tri servisa – jedan koji emitira vijesti na srpskome jeziku i dva koja emitiraju na jezicima kojima govore voditelji i gosti. U članku su analizirani *mainstream* mediji i prikazani su rezultati istraživanja koji pokazuju vrlo mala podudaranja tema u trima odabranima novinama koji predstavljaju medijski *mainstream* u BiH: *Večernjem listu*, *Dnevnom avazu* i *Nezavisnim novinama* što svjedoči o postojanju triju medijskih sustava. Marija Musa, Martina Matić i Ivona Baković autorice su članka „Jezičnostilske

---

značajke idioma u TV dnevnicima bosanskohercegovačkih javnih RTV servisa“ u kojem su analizirale dnevničke emitirane u razdoblju od 1990. do 2005. godine i dokazale neravnopravnu zastupljenost hrvatskoga jezika. Članak „Programski sadržaji entitetskih emitera javnoga RTV servisa BiH – europski standardi ili recidivi državne televizije“ napisali su Marko Sapunar, Miroslav Vasilj i Velimir Begić. Autori pokazuju kako npr. FTV u svome *Dnevniku* daje tek 7 % vremena temama s većinskih hrvatskih područja.

Nino Ćorić, Irena Mrnjavac i Nela Carek autori su članka „Pristupi istraživanju korporativnog identiteta“ u kojemu analiziraju organizacijski potencijal društva. Sanja Vulić napisala je članak pod nazivom „Govori zapadnohercegovačkih Hrvata u kontekstu hrvatskoga jezika“ u kojem ukazuje na važnost očuvanja mjesnih govora koji su često važne poveznice hrvatske jezične prošlosti, ali i sadašnjosti. Matijas Baković autor je članka „Status hrvatskoga jezika na mrežnim stranicama službenih institucija u BiH od 2011. do 2014. godine“ u kojemu govori o sve većem odstupanju od jedinstvene jezične norme hrvatskoga jezika. Irina Budimir i Marina Romić autorice su članka „Status zastarjelica u govorima Priluke i Čaprazlije(a?) s posebnim osvrtom na uporabu kod mlađih govornika“. Ružica Tolić autorica je članka „Antroponimija u najstarijoj duvanjskoj matičnoj knjizi (1750. – 1758.)“. Radi se o *Matičnoj knjizi krštenih* duvanjske župe pisanoj hrvatskom ćirilicom, a koju je vodio don Anton Ljubosović.

Četvrto poglavlje zbornika naslovljeno kao *Mostariensia* čine članci Ivica Petrovića „Mostar u njemačkoj putopisnoj književnosti“, Sanje Zadro „Promjene u urbanističkoj osnovi i arhitektonskoj slici Mostara u vrijeme austrougarske uprave Bosnom i Hercegovinom“, Ivane Grbavac „Simboli statusa i moći: etnolingvistički identitet u jezičnome krajobrazu podijeljena grada – *in vitro* i *in vivo*“ (ono što je postavila država i ono što su postavile privatne osobe), Ljiljane Rajković „Vizualni konstrukt identiteta grada Mostara (čitanje razlika)“ i Danijele Učović „*Street art* u Mostaru: supkulturna kritika realnosti“.

IVO LUČIĆ